

Magyar Örökség-díjas az EKE

Az Erdélyi Kárpát-Egyesület országos küldöttsége 2013. szeptember 21-én vehette át a Magyar Örökség-díjat Budapesten. A Magyar Tudományos Akadémia dísztermébe székely ruhában és kalotaszegi népviseletben érkeztek a képviselők: Dezső László elnök, Deák László, Kiss Tibor és Péterffy Anna-Erzsébet alelnökök, Veres Ágnes titkár, valamint Balázs Katalin, Dukrét Géza és Ferenczi Júlia.

Dr. Polgárdy Géza

Nagy Elődeink:

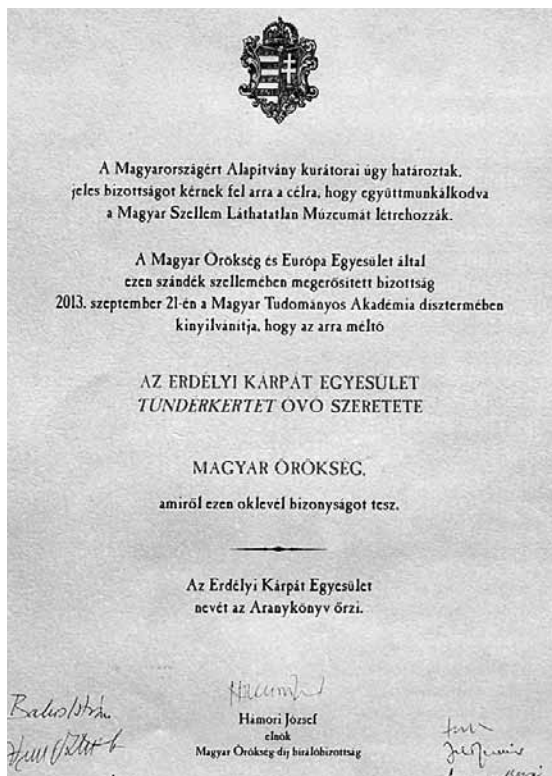
Merza Gyula, az EKE első krónikása

„1891. január 12-én 300 taggal megalakult az Erdélyi Kárpát-Egyesület (EKE) gr. Bethlen Bálint Torda–Aranyos megyei főispán elnöklete és Radnóti Dezső hírlapíró titkársága mellett... A turistaság eszméje gyorsan terjedt, rendre alakultak a vidéki osztályok, majd Feilitzsch Arthur báró erdőigazgató, mint alelnök, később elnök rendezni kezdte emlékezetes sziklaavató kirándulásait, melyeken az erdélyi társadalom színe-java részt vett, Erdély történeti családjaival az élen” – olvashatók dr. Siklóssy László *A magyar sport ezer éve* (Bp. 1929) című könyvében Merza Gyula sorai, aki Erdély turistavilágáról írt itt

De nem csak itt!

Az EKE első krónikása, több mint 300 turistatárgyú írás szerzője már 1921. június 30-án jelentkezett a kolozsvári *Ellenzék* című lapban *Az EKE 30 éve* című írásával, majd az ugyanitt megjelenő Erdély című honismertető folyóirat 1930. évi 4–5. számában jelentette meg *Az Erdélyi Kárpát-*

Egyesület története. 1891–1930. című, 47 oldalas tanulmányát. De említsük meg a

30 éves EKE múzeum című írását is, amely a Keleti Újság 1932. november 1-jei számában látott napvilágot.

A hasonló témájú Merza-íráskor még hosszasan sorolhatók lennének, itt és most csupán találmokra említetünk meg közülük néhány korai keltezésűt. Mégpedig azt bizonyítandó, hogy valóban az erdélyi turisztika első, mindenki mást megelőző krónikását tisztelhetjük személyében.

Merza Gyula fiatalon

Örmény származású családban, Merza Joachim és Simai Jozefa fiaként Kolozsváron született 1861. február 25-én. Gimnáziumi tanulmányait 1879-ben fejezte be szülővárosában, s ugyanitt kezdte meg, majd Bécsben folytatta egyetemi stúdiumait az orvosi karon. Szemgyengése miatt azonban felsőfokú tanulmányait abbahagyására kényszerült. Ezután gazdasági pályára lépett, s 1890–91-ben Szabó József szászfenesi uradalmában kezdte meg a gyakornokoskodást. Innen rendszeresen elsétált a Leányvárra, és a Bükk erdeibe is, közben pedig – szinte észrevétlenül – egész lényét áthatotta a természet szeretete. Életének innen számítva két meghatározó eszméje volt: az örménység kultúrájának kutatása és ápolása, amely családjára, ősei iránti feltétlen tiszteletéből fakadt, valamint a turisztika, melyet több mint öt évtizeden át, szinte példa nélküli szívóssággal és kitartással „művelt”. Mint armenológus, egyik kezdeményezője volt a szamosújvári Örmény Múzeum létrehozásának, az Armenia című örmény lap cikkeinek pedig gyakori szerzője.

Az EKE iránt már akkor érdeklődött, amikor még csupán e szervezet létreho-

zásán fáradoztak a kezdeményezők, s persze, hogy az alakuló közgyűlésen is jelen volt Kolozsvárott, a városháza dísztermében. A megalakulást követő 1892-es évben az egyesület helyi osztálya jegyzőjévé választotta, két év múlva pedig már az EKE főpénztárosa lett. Közben 1893-ban, atyja halála révén Bihar megyei földbirtokos lett, s ez megélhetését a továbbiakban önmagában is biztosította.

1896-ban – a Millennium alkalmából – javasolta az EKE-nek, hogy Kolozsvár közvetlen környékének legmagasabb, 833 m magas pontját nevezzék el Árpád-csúcsnak. Indítványát elfogadták. Az EKE építő-műszaki, irodalmi és útjelző bizottságai feladatainak ellátásában éppen úgy részt vett, ahogy kivette részét a balneológiai szakosztály munkájából is.

Legtöbb eredménnyel járó egyesületi tevékenysége azonban az EKE külföldi kapcsolatainak létrehozása terén mutatkozott meg. Amikor 1898-ban megalakult az EKE külföldi bizottsága, elnöke Merza Gyula lett. Ezután rendszeresen tett látogatásokat a nagyobb külföldi alpesi kluboknál, s kifejezetten az ő szervező és kapcsolatteremtő tevékenységének köszönhetően az EKE-nek 1914-re harminckét külföldi egyesülettel volt állandó összeköttetése.

Mindeközben arra is futotta erejéből és idejéből, hogy kedvtelésből, a saját örömeire, az utazás szeretetétől áthatva beutazza Európa csaknem valamennyi országát.

Élményeiről számtalan cikkben és útirajzban számolt be, így *Úti emlékek a tavak országából* (Kolozsvár, 1895.) és *Svájci képek* (Kolozsvár, 1897.) című könyveiben.

Elmondható, hogy Merza Gyula az erdélyi turistaság történetének azon nagyjai közé sorolható, akiknek tevékeny és alkotó életük minden jelentős mozzanatára egy rövid évfordulós megemlékezés keretei között lehetetlen kitérni. Ám ezt előrebocsátva sem hagyhatjuk említés nélkül azt a kiemelkedő szerepet, amelyet az EKE Néprajzi Múzeumának létrehozásában betöltött. Emlékeztessünk rá, hogy ennek megnyitására 1902. október 12-én, (Hunyadi) Mátyás kolozsvári szobrának leleplezése napján, a Fadrusz János alkotta szobor közelében, a Mátyás-szülőházban került sor. Csak természetes ezek után, hogy a múzeum egyik vezetője Merza Gyula lett...

Fentebb már említettük az Erdélyben 1930-ban közzétett egyesület-történetét. Tegyük most hozzá, hogy az EKE említett folyóiratának öt éven keresztül (1903–1908 között) Merza szerkesztője is volt, azaz idejéből lapszerkesztésre is futotta.

Aztán valaha nagy divat volt kirándulásokra ún. „lépésmérő” műszert vinni, amelynek mutatója a turista minden egyes lépésénél eggyel tovább haladt, így mutatva ki a túra végén az összes megtett lépés számát. Merza a körülötte gyülekező turistákból megszervezte a Lépepmérő Társaságot, s ennek tagjai minden útjukra magukkal vitték műszerüket, annak rend-

Az idős Merza Gyula

je és módja szerint pontosan mérték a megtett lépéseket, majd hazatérve ezen adatokat gondosan adminisztrálták is.

Merza Gyula 1933. július 23-án legkedvesebb túrahelyszínén, a Kolozsvár közeli Bükk-erdőben ünnepelte ezredik itteni, a Lépepmérő Társaság tagjaként tett kirándulását. Ebből az ünnepi alkalomból dr. Tompa Kamill indítványára Merza Gyulát Turista ezredes címmel tüntették ki, a Rókadombot pedig Merza-kilátónak nevezték el. Majd a Bükkbe

járásának 60. évfordulóján, 1936. szeptember 15-én a lépésmérők ismét köszöntötték a „nagy öreg”-et, aki ekkor már 1047. bükki kirándulását tette, s ez egyben 10 ezer kilométer gyalogos megtételét is jelentette. 1942. október 27-én az EKE díszközgyűlése menedékházat is elnevezett a jeles turistáról, a november 21-i közgyűlésen pedig tiszteletbeli elnöknek választották.

Utolsó kirándulását 1943. október 24-én tette a Hójába, amely már az 1120. Kolozsvár környéki túrája volt. Kevéssel ezt követően, 1943. december 15-én Merza Gyula, az EKE korai történetének (is) atyja, s hiteles első krónikása elhunyt.

Ennek pedig 2013 végén, vagyis hamarosan lesz hetvenedik évfordulója.

Az alkalom adott, az említett napon pedig az EKE egészen biztos, hogy megemlékezik majd Merza Gyuláról, házsongárdi sírjára pedig virág is kerül. Megérdemli...

(Erdélyi Gyopár – 2013. 5. szám)

Dr. Puskás Attila

A házszentelés a teológia tükrében

Sokan úgy vélik, hogy a házszentelés egy szép, de alapvetően vidéki szokás. A jelenet mindannyiunk számára ismerős. Havas-ködös utcán megjelennek a csengettyűsök, hogy bejelentsek a házszentelő papot. A ház asszonya a nagy-, vagy tisztaszobában előkészíti, majd meggyújtja a gyertyát, amikor megjelenik a házszentelő pap, a kántor és néhány ministráns kíséretében. Felcsendül az ismerős ősi ének: „A királyok királyának, Jézus Krisztusnak...”. Az imádság után a pap szenteltvízzel meghinti a házat, a karácsonyfát, majd a kántor krétával az ajtófélfára felírja az évszámot és közéje a három királyokat jelző GMB betűket.

Az emberek többsége általában mindebben egy, elsősorban katolikus szokást lát, és csak kevesen tudják, ismerik az ünnep mélyebb teológiai, és ami talán ennél értékesebb, a vallásoktól és felekezetektől független antropológiai összefüggéseit, vagyis azt, hogy ez az ünnep alapvető és mély emberi igényekre válaszol.

Valóban igazuk van azoknak, akik úgy tudják, hogy a szokás elsősorban a keleti és nyugati egyházak gyakorlatához kötődik. Liturgikus ismereteink szerint az egyházak január 6-án ünneplik Vízkereszt ünnepét, és ezután, a vízszenteléssel kezdődött a házszentelés. Az ünnep egyetemesen 312–325 között kezdett terjedni, mint Krisztus születésének, keresztségének, a kánai menyegzőnek és a Háromkirályok (napkeleti bölcsek) látogatásának ünnepe. Hamarosan eltolódtak a hangsúlyok: míg a keleti kereszténység inkább *Urunk keresztségére* emlékezik (ezzel függ össze a vízszentelés), addig a nyugati egyház a hang-

súlyt inkább a *Háromkirályok* látogatására helyezte, minekutána Karácsony átkerült a *Sol Invictus* római ünnepének, és Mithrász születésének napjára, december 25-ére. A nyugati egyházban némely helyen ehhez kapcsolódik még a tömjénszentelés szertartása. Liturgikus szempontból tehát ezt a sokrétű és gazdag jelentéstartalmat hordozza a házszentelés. Az év eleji házszentelésről Magyarországon legkorábban Mátyás király idejéből tudunk.

Ezen rövid előadásomban az ünnep alapvető antropológiai jelentését, héttérét szeretném boncolgatni, majd bemutatni a szokásban szerepet játszó szimbólumok jelentéstartalmát.

Az első alapvető kérdés tehát, hogy miért is igénylik az emberek, hogy évente egy alkalommal a pap megszentelje házukat. Pusztán szokás lenne? Egészen biztos, hogy az esetek többségében az. A házszentelés „igényének” mélyén azonban egy alapvető emberi tény fedezhető fel. A Rudolf Otto nyomán kialakuló vallástörténet kihangsúlyozza, hogy nem csak a vallásos ember, hanem az ember számára „a tér nem homogén”, azaz nem egységes, törések vannak benne. Vannak vidékek és helyek az ember életében, amelyek *többletjelentés-tartalommal* bírnak, mert minőségileg különböznek a többi helytől: ilyen lehet az otthon, az első szerelmet övező táj, a tanulmányok vagy első munka helye, stb. – ezek az ember egyénenként változó magánvilágának „szent” helyei.¹ Az ember állandóan vágyik és vonzódik ezekre a helyekre, és amikor ott van, akkor egy mély boldogság-

¹ Vö. Eliade, M., *A szent és a profán*, Európa, Budapest 1999, 15 k.